

Drumul emigrării
Povestea diasporei componistice românești din Franța,
reconstituită din arhive comuniste

ANA DIACONU

DRUMUL EMIGRĂRII

**Povestea diasporei componistice românești din Franța,
reconstituită din arhive comuniste**

Cu o prefață de Valentina Sandu-Dediu

Redactor: Benedicla Pavel
Tehnoredactare și DTP: Andreea Mitu
Copertă: Carina Pavel

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DIACONU, ANA

Drumul emigrării: povestea diasporei componistice românești din Franța,
reconstituită din arhive comuniste / Ana Diaconu; cu o pref. de Valentina Sandu-Dediu.
București: Editura Universității Naționale de Muzică București, 2024

Conține bibliografie
ISBN 978-606-659-155-3

I. Sandu-Dediu, Valentina (pref.)
78

© 2024 Toate drepturile rezervate. Responsabilitatea privind copyrightul și conținutul
materialului inclus în acest volum revine exclusiv autorului.

Editura Universității Naționale de Muzică București, 2024
Strada Știrbei Vodă 33
010102 București, România

CUPRINS

Cuvânt înainte	9
„E-un început al meu sfârșit”, sau despre o voce cu care se poate intra în canon (Valentina Sandu-Dediu).....	15
Studenți avangardiști în România comunistă – prime contacte cu instituțiile muzicale.....	19
Percepții despre muzică și impactul lor asupra unei generații emigrante. Studii de caz: Costin Miereanu și Mihai Mitrea-Celarianu	19
<i>Contextul cercetării</i>	19
<i>Anii de formare – contactul cu Uniunea Compozitorilor și Conservatorul din București</i>	22
<i>Pe podium, din obscuritate – traseul câtorva compoziții muzicale de tinerețe trecute prin filtrul UCMR</i>	28
<i>Alte interacțiuni cu viața muzicală românească. Prezențe radiofonice și activitate publicistică</i>	54
<i>Imagine și sunet – o întâlnire întru avangardă</i>	59
<i>Anul 1970 și marea dezbatere despre aleatorism</i>	81
Horațiu Rădulescu: începuturile gândirii spectrale și emigrarea în Franța.....	90
Compozitori emigranți în Arhivele C.N.S.A.S.	
Studii de caz: Costin Miereanu și Marius Constant	100
Jurnal de cercetător.....	100
Câteva interacțiuni cu spațiul cultural francez, așa cum reies din Fondul Documentar al C.N.S.A.S.	112
Costin Miereanu – destinul unui compozitor între recrutare forțată și emigrare	125
<i>Cum și de ce recrutează Securitatea un compozitor</i>	125
<i>Emigrarea și reminiscențele contactului cu Securitatea</i>	137

Interludiu „muzicologic”: parcursul lui Radu Stan ca ideolog al mișcării românești de avangardă din diaspora franceză.....	143
<i>Muzicologul Radu Stan – un portret în linii mari</i>	143
<i>Povestea unei emigrări clandestine</i>	163
O altfel de perspectivă – intenția aparentă de recuperare a valorilor muzicale din Occident	172
<i>Marius Constant (Braunstein) – un prim dosar</i>	172
<i>Dosarul „Karajan” – despre o vizită în România rămasă fără ecou</i>	175
Costin Miereanu – concepții și filosofii componistice în perioada 1965-1980. Sincronizare cu avangarda europeană	189
Spicuire prin publicațiile din perioada carierei românești. Cadru general de idei	190
Ecouri ale primelor contacte directe cu avangarda europeană	200
<i>Participări la festivaluri internaționale</i>	200
<i>Fenomenul Darmstadt – câteva premise</i>	202
<i>Proiectul Musik für ein Haus</i>	213
Cristalizarea unor trasee și influențe particulare. Contribuții în revista <i>Musique en jeu</i>	217
<i>Stockhausen și Textkomposition: ecouri ale participărilor timpurii la Cursurile de Vară de la Darmstadt</i>	219
<i>Ligeti și alte tipuri de notații</i>	222
<i>Întoarceri către trecut, blow-up, geste-action, silence tissé</i>	223
<i>Citate, colaje și deturnări</i>	224
Recuperări și receptări ale avangardei românești după 1990 – concluzii peste timp	227
Anexa 1. Transcrieri ale unor documente inedite din arhive.....	232
Transcrierea procesului-verbal al ședinței Biroului Secției de muzică simfonică și de cameră al UCMR din 21 octombrie 1970	232
Costin Miereanu: <i>Săptămânile muzicale internaționale ale Parisului (S.M.I.P.)</i>	236
Costin Miereanu: <i>Semaines Musicales Internationales de Paris (I)</i>	240

Anexa 2. Lista articolelor publicate de Costin Miereanu în România în perioada 1964-1970.....	244
Anexa 3. Diaspora componistică din Franța. Detalii despre înregistrările cuprinse în Fonoteca Radiodifuziunii Române.....	250
Anexa 4. Recuperări ale diasporei în cadrul festivalurilor de muzică nouă din București.....	262
Săptămâna Internațională a Muzicii Noi.....	262
Meridian, Zilele SNR-SIMC	281
Anexa 5. Intersecții în cercetarea avangardei muzicale româno-franceze – extrase de interviu.....	283
Bibliografie	293

Cuvânt înainte

PREMISE

Interesul meu față de diaspora românească din Franța a fost plantat, sub forma unei semințe ce avea să încolțească și să-mi instige curiozitatea de cercetător câțiva ani mai târziu, odată cu stagiul Erasmus la Conservatorul din Paris pe care l-am urmat în perioada 2016-2017. Într-o vizită de studiu la IRCAM, am descoperit două figuri românești bine reprezentate (în fondul Institutului se regăseau numeroase manuscrise, partituri, înregistrări și fișe cu informații biografice sau analitice). Era vorba despre Horațiu Rădulescu și Costin Mioreanu, acesta din urmă fiind evocat și în discuțiile cu profesorii mei de la Conservator, în special prin prisma contribuțiilor sale în domeniul pedagogic (ca profesor și îndrumător de doctorat la Sorbona) și al semioticii muzicale.

Doi ani mai târziu, în 2019, am avut ocazia să descopăr contribuția lui Costin Mioreanu la *Musique en jeu* grație compozitorului Dan Dediu, care îmi era atunci și profesor. Trei numere ale revistei au ajuns în posesia sa atunci când a preluat înspre sistematizare și valorificare o parte din arhiva compozitorului Ștefan Niculescu. Acesta din urmă reușea cumva, asemenea altor câțiva compozitori preocupați de avangardă, în plină ideologie național-comunistă, să rămână conectat la ceea ce se întâmpla în Occident și să fie la curent cu noile tendințe europene. Inițiatorul revistei *Musique en jeu* a fost muzicologul Dominique Jameux, iar alături de acesta, contribuiau în mod frecvent cu articole semioticianul Jean-Jacques Nattiez, filosoful Jean-Pierre Derrien și muzicologul Ivanka Stoianova, dar și unii dintre compozitorii importanți ai avangardei europene (Karlheinz Stockhausen, Luciano Berio, Pierre Boulez). Ceea ce au în comun toți acești luptători pe frontul avangardei europene din anii 1960-1980 este predilecția pentru reflecție, pentru sondarea filosofică a fenomenului muzical, cei din urmă fiind în egală măsură compozitori și gânditori ai muzicii, formatori de

opinie, creatori de concepte. Pe această linie de activitate li s-a alăturat și românul Costin Mioreanu la începutul anilor 1970.

Concluziile cercetării contribuției românești la revista *Musique en jeu* (care cuprindea și un text de Mihai Mitrea-Celarianu, pe lângă articolele lui Mioreanu) am avut privilegiul să le prezint, de data aceasta la invitația profesoarei mele de muzicologie, Valentina Sandu-Dediu, în cadrul unui Simpozion dedicat „Gândirii muzicale de avangardă în Franța și România” și organizat în cadrul Festivalului Săptămâna Internațională a Muzicii Noi din 2019. Interesul meu față de această generație a compozitorilor care au emigrat la Paris la finalul anilor '60 (în contextul unei relative liberalizări culturale promovate la începutul regimului lui Nicolae Ceaușescu) a crescut din nou ca urmare a unor interviuri și discuții pe care le-am purtat cu cei patru muzicologi francezi selectați cu mare atenție dintre cei cu preocupări în sfere tematice adiacente și invitați de Valentina Sandu-Dediu la simpozion: Étienne Kippelen, Nicolas Donin, François-Xavier Féron și Lucie Kayas. M-a impresionat nivelul de notorietate pe care Horațiu Rădulescu îl are până în prezent în universul spectralismului francez, dar și drumul pe care Lucie Kayas l-a deschis aducând în discuție biografia Micăi Salabert și activitatea neobosită a acesteia în scopul promovării tinerilor compozitori din avangarda românească, în cele peste patru decenii în care a condus soarta prestigioasei edituri franceze care îi poartă numele¹.

Astfel, pregătind comunicarea pentru o conferință ulterioară (*Musical and Cultural Osmoses in the Balkans*, IMS, 2019, UNMB), am început să reconstitui pașii acestor compozitori emigranți în peisajul muzical românesc – extinzând, în timp, perioada cercetată cu câteva decenii înainte și după anii '60. Am căutat să înțeleg cum a fost perceput avântul lor experimentalist în procesele-verbale ale Uniunii Compozitorilor, în programele radiodifuziunii naționale și ale instituțiilor muzicale, în publicațiile de specialitate – atât înainte de emigrare, cât și, tangențial, în efortul de recuperare de după 1990.

¹ Cele patru interviuri ample care au rezultat în urma acelor onorante întâlniri și discuții vizează o paletă foarte extinsă de subiecte și vor fi pregătite spre publicare într-un volum separat, ce va pune față în față, prin prisma tonului informal al tehnicii de interviu, perspective și mentalități coexistente în muzicologia mondială a mileniului al treilea.

Acestea au fost câteva dintre premisele drumului pe care l-am continuat cu același entuziasm în cursul a trei ani de cercetare doctorală la Universitatea Națională de Muzică din București (2020-2023). Mi-am propus ca demersul să se finalizeze prin scrierea, într-un context cât mai obiectiv și mai cuprinzător al relațiilor româno-franceze deja cu o veche tradiție, a poveștii unei generații de compozitori – o grupare animată de filosofi și concepte noi, revoluționare, care s-a născut în sânul școlii românești de compoziție, însă și-a împlinit idealurile și s-a identificat mai degrabă cu direcții de gândire din Occident, concentrate în jurul unor foruri de muzică contemporană precum Cursurile de Vară de la Darmstadt sau IRCAM de la Paris. Rezultatul – care desigur că a ajuns să fie doar unul parțial grație numărului impresionant de documente interesante relevate de cercetarea în arhive – poate fi urmărit în paginile ce urmează.

GÂNDURI DE RECUNOȘTIȚĂ

Cu riscul că voi repeta unele dintre precizările de acum pe parcursul cărții – în momente în care contextualizez diversele etape pe care le-am parcurs în cercetare – simt nevoia să încerc să adun aici la un loc oamenii și contextele fericite fără de care nu ar fi existat conținutul acestui volum. Povestea întâlnirii mele cu Valentina Sandu-Dediu, cea care mi-a fost profesor de muzicologie, îndrumător al tuturor lucrărilor și proiectelor importante din parcursul meu studentesc – culminând cu doctoratul care stă la baza acestei cărți – începe în urmă cu puțin peste 10 ani. Este o poveste despre îngeri păzitori, despre momente de impas și decizii complicate care îți schimbă complet cursul vieții, dar despre care am certitudinea acum că au fost cele mai bune decizii luate vreodată. Profesoarei mele îi datorez curiozitatea, entuziasmul, iubirea față de acest domeniu al muzicologiei și al cercetării în special, dar și majoritatea întâlnirilor și oportunităților fericite care mi-au ușurat și înfrumusețat drumul parcurs. Alături de dumneaei s-a format o echipă profesionistă, modernă și dedicată de cercetători – reprezentanți ai mai multor generații – la Universitatea Națională de Muzică din București, ale căror scrieri ne sunt modele și inspirație, încurajând totodată cultivarea stilului propriu și original al fiecăruia. Valentina Sandu-Dediu este cea care m-a încurajat să mă aventurez într-un stagiu Erasmus la Paris și mi-a susținut apoi – prin expertiză, informații și materiale

bibliografice valoroase – toate ideile de cercetare pe care le-am avut pe direcția muzicii franceze și a confluențelor muzicale româno-franceze². Pe parcurs i s-au alăturat și alți reprezentanți importanți ai muzicologiei românești actuale, care m-au sprijinit cu sfaturi și idei valoroase în cei trei ani de stagiu doctoral, dar și înainte de aceștia. Fără a putea fi exhaustivă, îi evoc cu recunoștință pe profesorii Antígona Rădulescu, Florinela Popa, Olguța Lupu, Dan Dediú, Costin Moisił, Ștefan Firca, Oana Andreica. L-am lăsat la final pe profesorul și bizantinologul Nicolae Gheorghiușă, alături de care am lucrat îndeaproape în ultimii ani, prin prisma proiectelor de cercetare pe care le-a inițiat și condus la UNMB și care au modelat într-o măsură semnificativă traseul narativ al volumului de față: în 2021, *Construcții muzicale ale naționalismului. Efecte ale ideologiei naționaliste asupra educației și culturii muzicale în România comunistă* (CNFIS-FDI-2021-01071); 2022 – *Controlul muzicii. Efecte și consecințe ale Instituției Cenzurii asupra educației și culturii muzicale în România celor trei dictaturi din secolul XX: carlistă, antonesciană și comunistă* (CNFIS-FDI-2022-0385) și, respectiv, *Muzica de film în România (1948-1989). Cercetare, digitalizare, recuperare* (CNFIS-FDI-2023-F-0168), în 2023.

Pentru accesul și ghidajul printre materiale de arhivă deosebit de valoroase – pe care le veți regăsi, într-o formă sau alta, în paginile acestui volum (unele cercetate de mine în premieră, încă în curs de inventariere și sistematizare) – le adresez deplina mea recunoștință: doamnei rector Diana Moș de la Universitatea Națională de Muzică București; domnului Dan Dediú – președintele Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România; domnului Ladislau Csendes – membru în Colegiul Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității și profesor la UNMB; doamnei Cécile Grand de la Mediateca Hector Berlioz a Conservatorului din Paris, alături de Isabelle Gauchet Doris și Philippe Bourgeade ca reprezentanți ai Fondului CDMC (Centre de documentation de la musique contemporaine); doamnei Meda Cudalbu, documentarist muzical la Serviciul Patrimoniu din cadrul Societății Române de Radiodifuziune.

² Cercetările s-au concretizat, între altele, în 2018, prin lucrarea de licență intitulată *Muzici ale Parisului în perioada ocupației germane: iunie 1940 – august 1944*, iar în 2020, în disertația *Vincent d'Indy și Schola Cantorum – orientări artistice și ideologice*, ambele susținute la UNMB.

Călătoriile și sutele de ore în arhive și printre documente de sortat și digitalizat nu le-am petrecut niciodată singură, ci alături de colegi și prieteni muzicologi ce ocupă un loc cu totul special în sufletul meu și care au în lucru, la rândul lor, publicații inedite asupra trecutului muzical al României. Le mulțumesc Laviniei Gheorghe, Benedictei Pavel, Desielei Ion, lui Vlad Văidean, Petre Fugaciu, Vlad Ghinea, Cătălin Cernătescu, alături de toți ceilalți prieteni și membri ai familiei, care au avut mereu o încurajare, un ajutor sau un gând bun de oferit atunci când părea că cercetarea sau, mai cu seamă, scrisul atingeau un impas. Nu în ultimul rând, realizarea în cele mai bune condiții tehnice și într-un timp foarte scurt a acestei cărți se datorează efortului și priceperii unor bune prietene și kolege de la UNMB – Benedicta Pavel, Andreea Mitu și Carina Pavel.

*

În 2023, s-au împlinit 100 de ani de la nașterea activistei și criticului literar Monica Lovinescu, prilej cu care s-au organizat numeroase acțiuni laudabile pentru a le comemora existența și lupta din exil, atât a sa, cât și a partenerului său, Virgil Ierunca³. Deși poate că cei doi publiciști au fost între cei mai vizibili, cei mai atroce în opoziția lor față de regim, există multe alte voci importante care li s-au alăturat pe fronturi comune sau paralele din diasporă, voci pe care regimul comunist și Securitatea le-au suprimat, le-au șters cu totul din paginile istoriei timp de mai bine de 40 de ani. Povestea pe care m-am străduit să o reconstitui pe baza documentelor de arhivă mi se pare important de scris în special pentru mine și colegii mei de generație, aceia dintre noi care am avut șansa de a nu înțelege cruzimea acelor realități în mod nemijlocit. Este o poveste care ar fi putut fi a oricărei diaspore culturale. Sunt studii de caz despre vieți și cariere de muzicieni, pe care dacă le multiplicăm la o scară mai mare, abia atunci începem să percepem realitatea acelor decenii. Cred că suntem datori față de părinții, bunicii și profesorii noștri să oferim o perspectivă cât mai obiectivă asupra

³ Dintre exemplele notabile în acest sens pot fi amintite seria aniversară *Monica Lovinescu* editată de Humanitas, dar și expoziția *Monica Lovinescu. Vocea care ni s-a dat*, organizată de ARCEN la Stabilimentul Creativ La Mița Biciclista din București, în perioada 17 noiembrie – 30 decembrie 2024.

unor evenimente și oameni cărora istoria le-a înăbușit sau le-a distorsionat vocile. Sunt onorată și mă bucur dacă am putut să contribui și eu cu un mic episod la rescrierea acestei povești din trecutul – nu foarte îndepărtat – al culturii noastre.

Ana Diaconu
1 august 2024

„E-un început al meu sfârșit”, sau despre o voce cu care se poate intra în canon

Acest cuvânt înainte este în fapt un capăt de drum la care privesc cu bucurie și nostalgie totodată. Se împlinesc exact zece ani de când am cunoscut-o pe autoarea acestei cărți, pe atunci proaspăta absolventă a Liceului de Arte din Brăila și pregătită pentru admiterea la secția de pian a UNMB, optând în paralel și pentru Facultatea de Drept. Un prieten comun mi-o recomandase, observându-i potențialul, și sfătuind-o să se gândească și la studiul muzicologiei. Introversă, puțin stângace, politicoasă (așa mi-a apărut pe atunci), Ana Diaconu a ascultat ceea ce i-am povestit despre acest studiu, și în toamnă, după ce a fost admisă și la pian, și la muzicologie, s-a decis pentru cea din urmă.

Pe măsură ce ne-am cunoscut mai bine, am apreciat în *crescendo* inteligența ascuțită și profundă, sensibilitatea, discreția și umorul Anei, buna sa creștere și calitățile muzicale. Știe să aprofundeze analitic o partitură, trecând prin mai multe stiluri, știe să caute și să exploreze eficient în arhive și în referințe bibliografice, se exprimă elegant în articole de cronică muzicală, se poate adapta versatil unui discurs radiofonic (așa cum au dovedit-o anii de colaborare cu Radio România Muzical), are abilități manageriale dovedite cu mult succes. Prezențe remarcabile la simpozioane internaționale, articole în publicații importante, coordonări de proiecte (bunăoară cel încurajând antreprenoriatul studentesc la UNMB), participări ca membră a echipei de cercetare din alte proiecte, responsabilă cu publicațiile Festivalului și Concursului Enescu: toate acestea fac din Ana Diaconu o reprezentantă de vârf a tinerei generații de muzicologi.

În timpul primului ciclu universitar, beneficiind și de o bursă Erasmus la Conservatorul Național Superior de Muzică și Dans din Paris, ea s-a îndreptat spre un subiect inedit de lucrare de licență – muzicile Parisului în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, concentrându-se asupra lui Olivier Messiaen și Francis Poulenc. Doi ani mai târziu, în dizertația sa

de master, va explora alte micro-istorii din muzica franceză a secolului XX, aprofundând cu un echilibru admirabil aspecte ale figurii lui Vincent d'Indy. Pentru cititorul român sunt necesare nenumărate rectificări și reluări din întreaga istorie a muzicii universale, precum și din cea a muzicilor autohtone (ambele marcate de trecutul comunist, deformativ), iar Ana Diaconu a pus câteva pietre de temelie pe acest drum, explicând într-o nouă lumină ideologia compozitorului francez care a înființat și condus Schola Cantorum, acea instituție influentă pentru generații de muzicieni, inclusiv mulți români. Iată că, în alegerea temei de doctorat, vine rândul unei felii de istorie românească să fie rescrisă – cea a diasporii componistice din Franța –, și aici se află semințele cărții de față. Ea are cel puțin două merite excepționale: pune în discuție coerentă (pentru prima oară în muzicologia românească) un grup de compozitori emigrați la Paris, și investighează nu doar premise biografice sau estetice, dar și arhivele C.N.S.A.S.

Cu o minte complexă, de o logică fără fisură, autoarea devine un fel de Ariadna care țese firul printr-un labirint de informații, atrăgând cititorul să o urmeze și să deslușească potecile întortocheate, fundăturile și luminișurile din parcursul compozitorilor selectați. A cerceta opțiunile unui creator constituie o sarcină delicată, pentru că a povesti datele găsite în arhive și în alte surse (inclusiv orale, precum interviurile) nu înseamnă a judeca partinic, ci a cântări cu simț critic ce anume să dezvălui și cu ce ton. Structura cărții a fost determinată de dorința de a pune mereu în context descoperirile inedite din arhive, precum și de a observa destine în paralel. Ar fi fost cu siguranță mai simplu să fi inventariat, în parte, fiecare figură prezentată: Costin Mioreanu, Mihai Mitrea-Celarianu, Horațiu Rădulescu, Marius Constant, Radu Stan. M-am bucurat însă când Ana Diaconu a optat pentru drumul mai complicat de urmărit, totodată mai relevant și convingător, al ideilor și temelor mari, ilustrate prin studii de caz.

Ce ne învață acestea? Ce observăm parcurgându-le? Propun doar câteva exemple: impactul educației românești asupra tinerilor compozitori Mioreanu, Mitrea-Celarianu, Rădulescu, începutul carierei lor prin legăturile cu diverse instituții muzicale, pentru a vedea motivele care i-au determinat să emigreze; acele cauze ale emigrărilor aflate până acum în

penumbră, și pentru prima oară studiate în Arhivele C.N.S.A.S., reflectorul extinzându-și raza și asupra altor cazuri – Marius Constant și Radu Stan; concepțiile componistice de avangardă, estetice, aflate în directă legătură cu libertatea de gândire în România și în afara ei – în speță, Franța, dar și Germania (prin Cursurile de Vară de la Darmstadt).

Aceste trei mari grupuri tematice sunt umplute cu conținutul rezultat dintr-o enormă muncă de căutare și ordonare în arhive și în media. Întâlnim noutăți la tot pasul, cum ar fi necunoscutele (până acum) muzici ale lui Mioreanu pentru scurtmetrajele experimentale semnate de Sabin Bălașa, sau multiplele surprize dezvăluite de dosarele de la C.N.S.A.S. Fiind convinsă că va descoperi dosare de urmărire a muzicienilor români care au părăsit România, Ana Diaconu a găsit dublarea acestora cu dosare de informator, și în cazul lui Mioreanu, și în cel al lui Radu Stan. Șocul a determinat-o să reflecteze îndelung asupra circumstanțelor, și să explice – într-un binevenit jurnal de cercetător – cum funcționează căutarea în arhive, care nu trebuie considerate *ab initio* drept infailibile, și nici furnizoare a faptelor în alb și negru. Căutarea adevărului absolut rămâne o himeră sau se poate transforma în fanatism: ambele, pericole care n-au pândit-o nicio clipă pe autoare. Cercetarea ei s-a transformat, subtil, în lecții de viață, de supraviețuire, de compromis abil. Cititorul întâlnește, pe parcursul narațiunii, alte figuri cunoscute din peisajul muzical-cultural autohton, noduri într-o rețea extinsă de cunoștințe, care reacționează cum pot mai bine la presiunea vremurilor. Istoria recentă a muzicii românești se îmbogățește astfel considerabil cu revelații și învățăm că această istorie este mereu mișcătoare, imposibil de surprins ca atare în manuale.

Aș menționa un episod care m-a amuzat (în cheie amară, desigur): cel al vizitei lui Marius Constant, alias „Karajan” în România; dar ar fi numeroase alte aspecte care ar merita subliniate în cartea Anei Diaconu, precum adâncimea analizei gândirii filosofice a lui Costin Mioreanu – inevitabil, subiectul cel mai ofertant al tezei de față, compozitor care a lucrat cu Karlheinz Stockhausen la Darmstadt, care a scris articole remarcabile în *Musique en jeu* și s-a bucurat de un binemeritat prestigiu la Paris (printre altele, ca profesor la Sorbona).

Niciun enunț nu este gratuit sau lăsat la voia întâmplării în această carte densă, scrisă cu maturitate și cu talent neobișnuit. Sinceritatea

autoarei și vocea ei care își asumă propria cercetare cu curaj și modestie se fac auzite încă din precizările introductive – mărturisind motivele și conjunctura în care a luat naștere și s-a dezvoltat subiectul cărții –, în jurnalul de cercetător la C.N.S.A.S., și în concluzia cu care nu pot decât să fiu de acord: nu există personaje negative sau pozitive în asemenea povești, și nu e rolul muzicologului să le eticheteze ca atare. În cele din urmă, narațiunea principală – extraordinar de vast documentată și fin cântărită – este despre emigrare și exil, despre un regim totalitar și artiștii săi.

„E-un început al meu sfârșit” declară versul unui canon recurent de Guillaume de Machaut: dacă văd în această carte finalul simbolic al colaborării student-profesor, păstrez speranța că vom porni împreună de la noi începuturi, Ana și cu mine, în peisajul muzicologiei românești, alături de alte voci polifonice.

Valentina Sandu-Dediu
București, august 2024

Studenti avangardiști în România comunistă – prime contacte cu instituțiile muzicale

PERCEPȚII DESPRE MUZICĂ ȘI IMPACTUL LOR ASUPRA UNEI
GENERAȚII EMIGRANTE. STUDII DE CAZ: COSTIN MIEREANU
ȘI MIHAI MITREA-CELARIANU*

Contextul cercetării

Capitolul de față este rezultatul aprofundării câtorva direcții de cercetare pe care le-am descoperit doar fugitiv în 2019, atunci când m-am apropiat pentru prima dată de generația de compozitori de avangardă născuți în România în perioada 1935-1950. La momentul respectiv, înainte de a realiza studiul de caz cu privire la scrierile lui Costin Miereanu în publicația franceză *Musique en jeu*, am vrut să mă familiarizez cu datele contextului cultural, politic și ideologic în care s-au format și au creat acești compozitori, în scurta lor carieră românească dinainte de emigrare. Aceste date s-au dovedit a fi atât de puternic ramificate și întrepătrunse, încât pot afirma și acum, la cinci ani distanță, că, deși e vorba de studiul unei perioade concentrate de numai câțiva ani, mă aflu încă într-o etapă intermediară de culegere și coroborare a informațiilor. Voi prezenta

* Selecții din acest subcapitol au fost publicate, sub același titlu, în limba engleză, în revista *Musicology Today*. Ana Diaconu, „Perceptions of Music in Communist Romania and Their Impact on an Emigrant Generation. Case Studies: Costin Miereanu and Mihai Mitrea-Celarianu”, *Musicology Today: Journal of the National University of Music Bucharest*, vol. 12, nr. 4 (48), 2021, p. 279-290.

în continuare etapele cercetării care au rezultat în scrierea acestui capitol, care sunt firele pe care le-am urmat și arhivele pe care le-am consultat pentru a obține o imagine cât mai apropiată de realitate a peisajului socio-cultural analizat.

Am descoperit că parcursul unora dintre compozitorii pe care îi studiam a fost destul de activ în zona scrisului și a înregistrărilor radiofonice și am reușit să fotografiez câteva documente din Centrul de Documentare al Radiodifuziunii Române și fișele din cardexul radioului public cu lucrări de Costin Mioreanu și Mihai Mitrea-Celarianu. Am avut avantajul realizării acestei cercetări fizice și al fotografierii unor documente importante de arhivă înainte de începutul pandemiei de COVID-19 și cumva, din aceste rațiuni practice, dar și din unele cronologice și stilistice care se vor revela pe parcurs, am decis ca prima dată să mă ocup de reconstituirea parcursului românesc al primilor doi compozitori dintr-o listă mai mare pe care îmi propuneam să o acopăr: Costin Mioreanu (n. 1943) și Mihai Mitrea-Celarianu (1935-2003). Am început prin organizarea și transcrierea informațiilor din fișele de cardex (toate datele despre înregistrări se regăsesc în Anexa 3 de la finalul cărții, pe care am completat-o de-a lungul anilor ce au urmat cu realizările mai multor compozitori din aria de interes a temei de cercetare) pentru a obține o privire de ansamblu asupra frecvenței înregistrării creațiilor celor doi compozitori – atât în perioada comunistă, cât și după 1990, în procesul de recuperare a muzicienilor români stabiliți în Occident – dar și a lucrărilor alese pentru înregistrare și arhivare de către Radiodifuziune.

Am completat apoi această radiografie a carierei românești a celor doi și prin centralizarea mențiunilor prezente în volumul al treilea al monografiei Conservatorului bucureștean, semnate de Octavian Lazăr Cosma⁴, pe care le-am întregit și clarificat prin cercetarea unor documente din arhiva UNMB, unde am reușit să identific dosarele de studenți, fișele din registrul matricol sau dosarele de la serviciul de cadre ale compozitorilor studiați, acolo unde încă mai există. Piese cu adevărat revelatoare și consistente ale acestui puzzle care a fost cariera celor doi compozitori înainte de emigrare am obținut parcurgând

⁴ Octavian Lazăr Cosma, *Universitatea Națională de Muzică din București la 140 de ani*, vol. III, Editura Universității Naționale de Muzică din București, 2010.